

119

MINISTRIES

“Dit document is een script van onderwijs dat is bedoeld om via video te worden getoond. In de video worden relevante tekst, dia's, media en afbeeldingen getoond om de presentatie te vergemakkelijken. Daarom is het mogelijk dat deze tekst soms niet vlot leest of dat bepaalde teksten eigenaardig klinken. Daarnaast kunnen er grammaticale fouten voorkomen die niet acceptabel zouden zijn in literair werk. We moedigen u aan om het video-onderwijs te bekijken omdat het een aanvulling is op het schriftelijke onderwijs.”

Waarom we de Overtreders van de Sjabbat Niet Stenigen

Gods wet, de Torah, draagt ons op om te rusten op de zevende dag, de Sjabbat (Exodus 20:8-11). Hoewel dit gebod door de geschiedenis heen vaak is verwaarloosd, zijn veel christenen tegenwoordig gaan inzien dat het gebod nog steeds van toepassing is. Het Nieuwe Testament is niet in tegenspraak met het Oude Testament en heeft Gods gebod om de Sjabbat te houden niet afgeschaft. Als je daarin geïnteresseerd bent, 119 Ministries heeft heel veel studies gemaakt over wat het Nieuwe Testament zegt over de Sjabbat.

Maar als je erkent dat de Sjabbat nog steeds gehouden moet worden, dan roept dat ook een belangrijke vraag op. Als we de wetten in de Torah volgen met betrekking tot de Sjabbat, wat doen we dan met het volgende:

Exodus 35:2

Zes dagen moet er werk verricht worden, maar de zevende dag moet heilig voor u zijn, een sabbat, een dag van volledige rust, voor de HEERE (JHWH). Ieder die op die dag werk verricht, moet gedood worden.

Dat is vrij eenvoudig, toch? Overtreders van de Sjabbat moeten ter dood worden gebracht. Maar geen enkele christen, die het houden van de Torah aanbeveelt, gelooft dat we de overtreders van de Sjabbat moeten doden. Betekent dit dat we inconsistent zijn? We geloven tenslotte dat we de andere instructies van de Sjabbat ook moeten houden, zoals het rusten, anderen niet voor ons laten werken, enzovoort. Waarom houden we ons dan niet aan het gebod om de overtreders van Sjabbat te doden?

Dit onderwerp kan behoorlijk ingewikkeld zijn omdat je met een aantal zaken rekening moet houden. We behandelen een paar van die zaken in een andere studie getiteld: **"Moeten we onze kinderen stenigen?"** In deze studie zullen we ons specifiek richten op het onderwerp van de doodstraf, met betrekking tot de Sjabbat. We zullen ook een paar aanvullende overwegingen aanstippen die vaak over het hoofd worden gezien bij de manier waarop de Torah de doodstraf oplegt.

Zijn de mensen die de Sjabbat houden inconsistent?

Als je de Sjabbat al een tijdje houdt, heb je wellicht gemerkt dat niet alle christenen het eens zijn dat die nog gehouden moet worden. Daarom beweren mensen soms dat je inconsequent bent als je gelooft dat de instructies van de Sjabbat in de Torah nog van belang zijn, maar geen doodstraf wil opleggen voor het overtreden van de Sjabbat. De implicatie is dat je de Sjabbat helemaal niet serieus neemt, want als dat wel zo is, dan zou je straf willen handhaven voor het overtreden van de Sjabbat, zoals dat in de Wet is voorgeschreven.

Soms vragen mensen hiernaar omdat ze oprecht benieuwd zijn hoe jij omgaat met deze delen van de Wet van God. Maar op andere momenten is het tegenovergestelde het geval. Misschien halen ze deze wetten aan om jou af te schilderen als één of andere religieuze extremist. Want, als je de Torah wilt houden, dan moet je de overtreders van het Sjabbat toch willen doden? En zo niet, dan geef je toe dat de Wet van God nu niet meer van toepassing is! Schaakmat!

Is dat zo? Een zwak punt bij dit bezwaar is dat het kan worden gebruikt tegen de persoon die dit bezwaar aanlevert, als die persoon de andere negen geboden bijvoorbeeld wel houdt. Jezus, of Jesjoea, zoals Hij in de eerste eeuw werd genoemd, citeerde duidelijk sommige geboden van God die we moeten houden, en de meeste christenen zijn het op dit punt met Hem eens. Dit is wat Hij zei in Markus 10:17-20:

Markus 10:17-20

En toen Hij naar buiten ging om op weg te gaan, snelde er iemand naar Hem toe, viel voor Hem op de knieën en vroeg Hem: Goede Meester, wat moet ik doen om het eeuwige leven te beërven? En Jezus (Jesjoea) zei tegen hem: Waarom noemt u Mij goed? Niemand is goed behalve Eén, namelijk God. U kent de geboden: U zult geen overspel plegen; u zult niet doden; u zult niet stelen; u zult geen vals getuigenis afleggen; u zult niemand benadelen; eer uw vader en uw moeder. Maar hij antwoordde Hem: Meester, al deze dingen heb ik in acht genomen van mijn jeugd af.

Alle geboden, die Jesjoea hier noemt, zijn afkomstig uit de Torah - vijf komen er uit de Tien Geboden, in Exodus 20, en één - "niet benadelen" – is afkomstig uit Leviticus 19. De meeste christenen zijn het eens met wat Jesjoea hier zegt, en zij leren dat we deze geboden uit de Torah moeten houden. Laten we één van deze geboden eens wat nader gaan bekijken: "Pleeg geen overspel". Nogmaals, de meeste christenen zijn het erover eens dat we ons aan dit gebod moeten houden, en nogmaals, dit gebod komt rechtstreeks uit de Torah. Maar wacht even - de Torah zegt ook dat de persoon die overspel pleegt ter dood moet worden gebracht:

Leviticus 20:10

Een man die met de vrouw van iemand anders overspel pleegt, die met de vrouw van zijn naaste overspel pleegt, **moet zeker gedood worden**, de overspeler en de overspeelster.

Zijn christenen die het zevende gebod bevestigen daarom inconsistent? De meeste christenen geloven dat Gods gebod tegen overspel nog steeds van toepassing is, maar ze geloven niet dat ze de voorgeschreven doodstraf voor echtbrekers tegenwoordig nog moeten toepassen. Betekent dit dat ze niet *echt* geloven dat dit gebod nog geldig is, omdat ze geen mensen die deze zonde begaan?

In een poging om aan deze weerlegging te ontsnappen, beweren sommige christenen dat ze geloven in *het gebod van Jesjoea* om geen overspel te plegen, maar niet in het gebod van de Torah om geen overspel te plegen. Daarom zijn ze helemaal niet inconsistent. *Jesjoea* zegt niet dat overspelers ter dood moeten worden gebracht, dus is dit een betwistbaar punt. Maar *Jesjoea* zegt nergens dat deze geboden nieuw zijn.

Als *Jesjoea* zegt dat je de geboden moet houden, dan spreekt Hij specifiek over de geboden die via Mozes zijn gegeven - de geboden die de Joden al hielden. Daarom zei de man die hem vroeg welke geboden hij moest houden: "*al deze dingen heb ik in acht genomen van mijn jeugd af*". Hij kon *Jesjoea's* geboden nooit hebben gehouden in zijn jeugd, tenzij *Jesjoea* dezelfde geboden onderwees die deze man al had gehouden: de geboden uit de Torah. Dus *Jesjoea* geeft hier aan dat je het gebod van de Torah moet houden om geen overspel te plegen. De meeste christenen erkennen dat dit gebod nog steeds van toepassing is. Nogmaals, zijn deze christenen inconsistent als ze overspelige personen geen doodstraf opleggen?

Het punt is dat iedereen het erover eens is dat het gebod op het plegen van overspel nog steeds van toepassing is, ook al doden we geen de echtbrekers meer. Dus als we ons aan het gebod kunnen houden om geen overspel te plegen, maar de echtbrekers niet doden, dan kunnen we ook het gebod houden om niet te werken op de Sjabbat, maar de overtreders hiervan niet doden. Christenen die de Sjabbat houden, zijn niet méér "inconsistent" dan christenen die geloven dat het gebod op overspel nog steeds moet worden gehoorzaamd.

Hoewel we de doodstraf niet uitvoeren voor zonden zoals overspel, is het feit dat de Torah deze overtreding bestraft met doodstraf, toch een aanwijzing dat God deze zaak zeer belangrijk vindt. Op dezelfde wijze is het feit dat de Torah de doodstraf voorschrijft voor het overtreden van de Sjabbat een sterke indicatie dat God ook deze kwestie zeer belangrijk vindt. Als het opleggen van doodstraf in de Torah ons tegenwoordig ook maar iets kan leren, dan is het overtreden van de Sjabbat, net als overspel, geen lichte zaak.

Zoals de christelijke Nieuwtestamentische geleerde Craig Keener schrijft:

Het houden van de Sjabbat was een serieuze zaak. De Wet legde de doodstraf op voor het overtreden ervan (Exodus 31:14-15; 35:2; Numeri 15:32-36). Hoewel de meesten van ons de uitvoering van alle halsmisdaden in de huidige wet van Mozes niet zouden goedkeuren, beschouwen we dit normaal gesproken in ieder geval wel als zonden.

-Craig Keener, "Which day is the Sjabbat?" *Bible Background: Research and Commentary from Dr. Craig Keener*, www.craigkeener.com

Maar dat roept de vraag op: Waarom leggen we vandaag de dag *geen* doodstraf op voor het overtreden van de geboden van God?

De Context van het opleggen van de Doodstraf in de Torah

Sommige geboden van God in de Torah vereisen een specifieke context om ze op de juiste manier toe te passen. Een goed voorbeeld hiervan zijn de dierenoffers. We kunnen vandaag de dag geen dierenoffers brengen omdat de wetten voor deze offers afhangen van zaken zoals een functionerend Levitisch priesterschap en een Heiligdom in Jeruzalem.

Veel christenen geloven dat het Levitische priesterschap en de offers zullen worden hersteld wanneer de Messias in de toekomst terugkeert (bijv. Ezechiël 43:20, 26; 45:15, 17, 20; Jesaja 56:7; Jeremia 33:18; Zacharia 14:20 -21; Maleachi 3:3-4). Toch houden we ons vandaag de dag niet aan deze geboden omdat we dat simpelweg niet kunnen. In feite, als we zouden proberen om ze te houden, dan overtreden we de Torah, die vereist dat deze wetten binnen een bepaalde context worden nageleefd!

Voor meer informatie hierover vind je in onze studies: "[Dierenoffers in het Licht van de Messias](#)" en "[De Wet van Mozes, alles of niets](#)".

Op dezelfde wijze wordt duidelijk dat het opleggen van de doodstraf alleen van toepassing is in een zeer specifieke context, die momenteel niet bestaat. Er bestaat geen "burgerlijk rechtssysteem" in de Torah. De straffen voor het overtreden van de Wet werden opgelegd door de juiste autoriteiten, niet door anderen. De enige geschikte omgeving voor het uitvoeren van de civiele straffen van de Torah is het theocratische Israël. Dat wil zeggen dat de doodstraf alleen kan worden toegepast in een theocratische natie, in het land Israël, dat wordt bestuurd door oudsten, rechters en Levitische priesters, die dergelijke zaken berechten in overeenstemming met de Wet van God.

Deuteronomium 16:18 (NBG)

Rechters en opzieners zult gij aanstellen in al de steden die de HERE (JHWH), uw God, u geven zal, naar uw stammen; zij zullen het volk berechten met een rechtvaardige rechtspraak.

Deuteronomium 17:8-10

Als bij de rechtspraak een zaak voor u te moeilijk is, bij geschilpunten binnen uw poorten met betrekking tot bloedvergieten, rechtsvordering of geweldpleging, dan moet u opstaan en naar de plaats gaan die de HEERE (JHWH), uw God, zal uitkiezen. Dan moet u naar de Levitische priesters gaan, en naar de rechter die er in die dagen is, en hen raadplegen. Zij zullen dan een gerechtelijke uitspraak voor u doen. En u moet handelen overeenkomstig de uitspraak die zij u bekendmaken, vanuit die plaats die de HEERE (JHWH) zal uitkiezen. U moet nauwlettend handelen overeenkomstig alles wat zij u leren.

Dus, om de civiele straffen van de Torah toe te passen, moeten er rechters en Levitische priesters worden aangesteld in alle steden in het land Israël. En de hele natie moet worden bestuurd in overeenstemming met de wetten van de Torah. Dus zelfs als iemand vandaag de dag de doodstraf zou willen afdwingen voor bepaalde overtredingen van de Torah, dan staat de Torah dat niet toe. De rechters en Levitische priesters in het land Israël zijn de enigen personen die bevoegd zijn om die oordelen uit te spreken. Het hele systeem van de gerechtelijke macht, die nodig is om deze wetten uit te voeren, bestaat gewoon niet.

Nou, aangezien er veel wetten staan in de Torah die we niet kunnen houden, betekent dat dan dat we de wetten die we *wel kunnen* houden niet moeten gehoorzamen? Helemaal niet. In feite anticipeert de Torah zelf op deze exacte situatie. In Deuteronomium 30:1-3 beschrijft Mozes een scenario waarin Israël wordt verstrooid onder de volken. Ze hebben geen functionerend priesterschap. Ze wonen niet in het Beloofde Land. Ze hebben geen eigen op de Torah gebaseerde regering. Net als wij kunnen ze veel van de geboden van de Torah niet houden. En toch, wat zegt Mozes dat ze moeten doen? Hij roept hen op om terug te keren naar JHWH en de geboden in de Torah te gehoorzamen:

Deuteronomium 30:1-3

Het zal gebeuren, wanneer al deze dingen, de zegen en de vervloeking die ik u voorgehouden heb, over u komen, dat u het weer ter harte zult nemen onder alle volken waarheen de HEERE (JHWH), uw God, u verdreven heeft. En u zult zich bekeren tot de HEERE (JHWH), uw God, **en Zijn stem gehoorzaam zijn**, u en uw kinderen, met heel uw hart en met heel uw ziel, **overeenkomstig alles wat ik u heden gebied**. Dan zal de HEERE (JHWH), uw God, een omkeer brengen in uw gevangenschap en Zich over u ontfermen. **Hij zal u weer bijeenbrengen uit al de volken waarheen de HEERE (JHWH), uw God, u verspreid had.**

Hier lezen we dat het volk van God nog steeds wordt opgeroepen om de Torah te gehoorzamen, ook al kunnen ze tijdens hun ballingschap veel geboden van de Torah niet houden. Dit toont ons dat God nog steeds vereist dat we oprecht gehoorzaam zijn aan de geboden die we *wel kunnen* houden. Eén van de geboden die we buiten het theocratische Israël nog steeds kunnen gehoorzamen, is het gebod om te rusten op de zevende dag, de Sjabbat.

Het nader bekijken van het opleggen van de Doodstraf in de Torah

Voor we verder gaan is het de moeite waard om het opleggen van de doodstraf in de Torah wat nader bekijken. Sommigen zijn verbaast als ze horen dat de doodstraf voor overtreden van de Torah niet altijd *moest* worden uitgevoerd. Af en toe *werd die uitgevoerd*, zoals we later zullen zien, maar volgens sommige oude bronnen werd de doodstraf maar zelden opgelegd in het oude Israël

(zie bijv. *Makkot* 1:10; *Sanhedrin* 17a:20)

Dit was absoluut niet omdat mensen geen ernstige zonden begingen! Maar de rechters van Israël kozen in veel gevallen vaak voor lagere straffen, wat de Torah zelf toestond. Volgens de Torah kan de doodstraf voor bepaalde zonden worden vervangen door een financiële straf, een "losgeld", maar nooit bij een moord:

Numeri 35:31

U mag geen losgeld aannemen voor het leven van degene die een doodslag begaan heeft die des doods schuldig is, want hij moet zeker gedood worden.

Hier verbiedt de Torah de Israëlische rechters om de straf van een moordenaar om te zetten in een geldboete. Volgens oudtestamentische geleerde Walter Kaiser:

Dit wordt algemeen uitgelegd als dat de rechters in de resterende vijftien gevallen, waar misdaden waren begaan die de doodstraf verdienden, deze konden omgezet in een "losprijs" of dat er een "plaatsvervanger" werd aangewezen. In dat geval diende de doodstraf om de ernst van het misdrijf aan te geven.

-Walter C. Kaiser, *Toward Old Testament Ethics* (Grand Rapids: Zondervan, 1983), blz 91-92.

Exodus 21:29-30 vermeldt expliciet de mogelijkheid van het opleggen van een afkoopsom als alternatief voor de doodstraf:

Exodus 21:29-30

Maar als het rund al eerder stotig was en zijn eigenaar daarvoor gewaarschuwd was, maar hij het niet bewaakte, en als het dan een man of een vrouw doodt, moet dat rund gestenigd worden, maar ook zijn eigenaar moet ter dood gebracht worden. **Als hem een afkoopsom wordt opgelegd, moet hij als losprijs voor zijn leven alles geven wat hem wordt opgelegd.**

Hier lezen we dat als een rund iemand doodt, De Wet bepaalt dat de eigenaar wegens nalatigheid ter dood zal worden gebracht. Maar er wordt verder gezegd dat hem in plaats daarvan een lagere straf kan worden opgelegd, dat wil zeggen dat hij mogelijk een losprijs voor zijn leven zal moeten betalen. Dus hoewel voor deze misdaad de doodstraf gold, hoefde die niet te worden uitgevoerd.

Er kan een goed pleidooi worden gehouden dat er vaak financiële straffen werden opgelegd in plaats van de doodstraf, zelfs voor overtredingen zoals overspel. Zoals de geleerde Henry Keating schrijft:

Het is het vermelden waard dat er in de gehele Joodse geschreven literatuur van de Bijbelse periode geen enkel geval is geregistreerd van een persoon die daadwerkelijk ter dood is gebracht wegens overspel. Dit kan toeval zijn, maar het is zeker niet zo dat overspel op zichzelf niet vaak wordt vermeld.

-Henry Keating, "Sanctions against Adultery in Ancient Israelite Society, with Some Reflections on Methodology in the Study of Old Testament Ethics," *Journal for the Study of the Old Testament* 11 (1979), blz 58,

Voor meer informatie over dit onderwerp, verwijzen we je naar ons studie: **"Antwoorden aan Atheïsten; De Bruid die gelasterd wordt"**.

We brengen dit naar voren om te zeggen dat deze kwestie veel complexer is dan veel mensen zich misschien realiseren. Zelfs de rechters van het theocratische Israël legden niet altijd de doodstraf op bij zonden waar dit voor gold, ook al hadden ze het recht en de middelen om dat te doen. Dus lijkt het onredelijk om mensen die tegenwoordig de Sjabbat houden te beschuldigen dat ze inconsistent zijn als ze de doodstraf voor de overtreders van de Sjabbat niet aanbevelen, terwijl deze maximale straf niet eens hoefde te worden opgelegd in het oude theocratische Israël.

Hoe zit het met de houtsprokkelaar op de Sjabbat?

Velen wijzen op het voorbeeld van de overtreder van de Sjabbat, die werd geëxecuteerd in Numeri 15. Hoe moeten we deze moeilijke tekst dan begrijpen?

Numeri 15:32-36

Toen de Israëlieten in de woestijn waren, troffen zij een man aan die hout sprokkelde op de sabbatdag. En zij die hem aantroffen terwijl hij hout sprokkelde, brachten hem naar Mozes en naar Aäron, en naar heel de gemeenschap. Zij namen hem in hechtenis, want er was nog geen beslissing genomen wat met hem gedaan moest worden. Toen zei de HEERE (JHWH) tegen Mozes: Die man moet zeker gedood worden. Heel de gemeenschap moet hem met stenen stenigen buiten het kamp. Toen bracht heel de gemeenschap hem weg tot buiten het kamp, en zij stenigden hem met stenen, zodat hij stierf, zoals de HEERE (JHWH) Mozes geboden had.

Het eerste wat opvalt is dat deze overtreding van de Sjabbat waarschijnlijk niet per ongeluk plaatsvond. De verzen vlak voor dit verhaal spreken over het zondigen "met opgeheven hand". Handelen "met opgeheven hand" betekent dat je opstandig of uit protest handelt.

-Jonathan Burnside, "What Shall We Do with the Sjabbat-Gatherer? A Narrative Approach to a Hard Case in Biblical Law", *Vetus Testamentum* 60 [2010], blz. 59).

Het lijkt erop dat dit verhaal van de overtreder van de Sjabbat hier specifiek is neergezet als voorbeeld van het begaan van een zonde "met opgeheven hand":

Numeri 15:30-31

Maar de persoon die iets met **opgeheven hand** doet, van de ingezetenen of van de vreemdelingen, die lastert de HEERE (JHWH): die persoon moet uit het midden van zijn volk uitgeroeid worden, want hij heeft het woord van de HEERE (JHWH) veracht en Zijn gebod verbroken. Die persoon moet beslist uitgeroeid worden, zijn ongerechtigheid is op hem.

Terugkomend op het verhaal van de overtreder van de Sjabbat, we weten niet zeker wat deze man precies aan het doen was toen hij "hout sprokkelde" op de Sjabbat. Wilde hij brandhout verzamelen om een maaltijd voor zichzelf te bereiden, ondanks de voorziening van de manna (Exodus 16:35)? Was hij aan het werk om op enigerlei wijze een inkomen te verdienen? Wat het ook maar was, de tekst geeft aan dat hij niet zomaar hout heeft opgeraapt om een potje te "zwaardvechten" met zijn kinderen. Nee, deze persoon schond op flagrante en uitdagende wijze de Sjabbat "**want hij heeft het woord van de HEERE (JHWH) veracht**" (Numeri 15:31). De waarschuwing tegen het begaan van zonden met een "opgeheven hand", wat de context aangeeft, suggereert dat dit een daad was van rebellie tegen het gezag van God.

Hoewel we weten dat deze overtreding van de Sjabbat werd gepleegd met opstandige bedoelingen, vertelt de tekst ons dat de overtreder in hechtenis werd gehouden "**want er was nog geen beslissing genomen wat met hem gedaan moest worden**". (Numeri 15:34). Maar wacht! Exodus 35:2 zegt dat de straf voor het overtreden van de Sjabbat de doodstraf is. Als de doodstraf altijd wordt toegepast voor het overtreden van de Sjabbat, waarom waren de oudsten en de rechters dan onzeker over hoe ze deze man moesten straffen? Welnu, als de maximale doodstraf niet altijd werd opgelegd, zoals we hebben gesuggereerd, dan kan het zijn dat de rechters het niet eens konden worden over hoe streng ze hem moesten straffen. Misschien wilden sommigen hem de doodstraf geven, en wilden anderen hem een lagere straf geven. In dit geval kwam Jahweh Zelf tussenbeide om het goddelijke oordeel te geven.

Wat deze passage ons van kan vertellen is de uitzondering die de regel bevestigt. De regel is dat de rechters en oudsten van het theocratische Israël gerechtelijke straffen bepalen en toepassen. Maar in bepaalde moeilijke gevallen waarin geen oordeel kon worden geveld, kwam Jahweh Zelf tussenbeide om het vonnis te geven. In dit geval versterkt het goddelijke oordeel de waarschuwing over het zondigen met opgeheven hand. Maar bij de meeste andere zaken, die de rechters in het oude Israël behandelden, kunnen we redelijkerwijs aannemen dat de maximale doodstraf zelden werd opgelegd voor dergelijke halsmisdaden. In ieder geval speelt dit verhaal over het toepassen van de doodstraf zich af in een specifieke context, met een volk dat de Torah gehoorzaamt en met aangestelde rechters die bevoegd zijn om de wetten van de Torah te handhaven. Geen van die dingen zijn vandaag de dag voor ons beschikbaar.

Conclusie

Samengevat, sommigen beweren soms dat mensen die de Sjabbat houden inconsistent zijn omdat we niet geloven in het handhaven van de door de Torah opgelegde doodstraf voor het overtreden van de Sjabbat. Maar dit bezwaar werkt averechts als we andere geboden aanhalen waarvan alle christenen geloven dat ze moeten worden nageleefd. Niemand zou zeggen dat christenen die tegen overspel zijn, inconsistent zijn omdat ze de doodstraf voor overspel niet handhaven.

Bovendien waren de civiele straffen van de Torah, inclusief de doodstraf, bedoeld voor een theocratische natie in Israël, die buiten deze context niet van toepassing zijn. Het is ook belangrijk om te onthouden dat zelfs binnen het theocratische Israël de doodstraf niet altijd werd uitgevoerd. Niettemin toont het feit, dat je voor het overtreden van de Sjabbat de doodstraf kan krijgen, de ernst van de zonde aan. Hoewel de gelovigen tegenwoordig niet voor een menselijke rechtbank hoeven te verschijnen met betrekking tot de Sjabbat, moeten we nog steeds rekenschap afleggen tegenover God, en dat moeten we serieus nemen.

We hopen dat je van dit onderwijs hebt genoten. En vergeet niet om alles te onderzoeken.

Sjalom, dat Jahweh u mag zegenen in uw wandel in het volledige Woord van God.

Voor meer informatie of andere studies, verwijzen wij je naar onze website www.testeverything.net

EMAIL: Info@119ministries.com (USA); info@119ministries.nl

FACEBOOK: www.facebook.com/119Ministries; www.facebook.com/119ministriesnederland

WEBSITE: www.TestEverything.net & www.119ministries.nl

TWITTER: [www.twitter.com/119Ministries#](https://twitter.com/119Ministries#) (USA)